

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.242(477):061.1ЄС

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.28-1>

SWOT-АНАЛІЗ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

SWOT-ANALYSIS OF EUROPEAN INTEGRATION BORDER COOPERATION OF UKRAINE

Чалюк Ю.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Chaliuk Yuliia

Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman

Соціально-економічне співробітництво у прикордонних регіонах держав Східної Європи передбачає активну участь України у транснаціональних програмах «Польща – Білорусь – Україна», «Угорщина – Словаччина – Україна – Румунія» і «Румунія – Молдова – Україна». Використання наукового інструментарію SWOT-аналізу допомогло автору ідентифікувати слабкі та сильні позиції соціального партнерства України з країнами-членами і державами – кандидатами у члени ЄС. Потребують серйозного перегляду механізми та інструменти співпраці органів місцевого самоврядування, надання їм правової, фінансової, технічної допомоги. Побудована у роботі матриця SWOT-аналізу дала можливість виявити загрози та потенціал євроінтеграційного прикордонного співробітництва України, визначити сучасні соціальні тренди і перспективи міжрегіональної співпраці.

Ключові слова: SWOT-аналіз, євроінтеграційне прикордонне співробітництво, транскордонне партнерство, соціальна політика, транснаціональні програми, співпраця України з ЄС.

Социально-экономическое сотрудничество в приграничных регионах государств Восточной Европы предполагает активное участие Украины в транснациональных программах «Польша – Беларусь – Украина», «Венгрия – Словакия – Украина – Румыния» и «Румыния – Молдова – Украина». Использование научного инструментария SWOT-анализа помогло автору идентифицировать слабые и сильные позиции социального партнерства Украины со странами-членами и государствами – кандидатами в члены ЕС. Требуют серьезного пересмотра механизмы и инструменты сотрудничества органов местного самоуправления, предоставления им правовой, финансовой, технической помощи. Построенная в работе матрица SWOT-анализа позволила выявить угрозы и потенциал евроинтеграционного пограничного сотрудничества Украины, определить современные социальные тренды и перспективы межрегионального сотрудничества.

Ключевые слова: SWOT-анализ, евроинтеграционное пограничное сотрудничество, трансграничное партнерство, социальная политика, транснациональные программы, сотрудничество Украины с ЕС.

Socio-economic cooperation in the border regions of Eastern Europe involves Ukraine's active participation in the transnational programs "Poland-Belarus-Ukraine", "Hungary-Slovakia-Ukraine-Romania" and "Romania-Moldova-Ukraine". The use of scientific tools of SWOT-analysis helped the author to identify the weak and strong positions of Ukraine's social partnership with member states and candidate countries. Mechanisms and tools of cooperation of local self-government bodies, providing them with legal, financial and technical assistance need serious revision. The matrix of SWOT-analysis built in the work made it possible to identify threats and potential of European integration border cooperation of Ukraine, to identify current social trends and prospects for interregional cooperation. The implementation of the following measures can be called a priority in the development of modern socio-economic policy. First, the introduction of sanctions for violations of legislation in the field of social dialogue. Secondly, the enshrinement of the principle of non-discrimination against part-time workers. Third, the approval of minimum state standards of social services. Fourth, the development of e-democracy, e-petitions. Fifth, the introduction of a ban

on termination of the employment contract in case of refusal of the employee to transfer from full-time to part-time employment. Sixth, targeted and volunteer assistance of charitable organizations to vulnerable groups. Seventh, the involvement of the unemployed for a minimum wage in landscaping work. Eighth, the use of flexible forms of employment, secondary employment. Ninth, stimulating the mobility of workers with a surcharge for learning new specialties. Tenth, providing subsidies to enterprises for job creation and retraining. To alleviate the current socio-economic crisis and avoid workers' strikes, governments face a dilemma: to invest in the economy or to save people. Many European countries set a worthy example. They choose the social protection of their citizens as the main priority of public policy.

Key words: SWOT-analysis, European integration cross-border cooperation, cross-border partnership, social policy, transnational programs, Ukraine's cooperation with the EU.

Постановка проблеми. У рамках Інструменту східного партнерства Україна приєдналася з 2014 р. до транснаціональних програм «Польща–Білорусь–Україна», «Угорщина–Словаччина – Україна – Румунія» і «Румунія – Молдова – Україна». Євроінтеграційне прикордонне співробітництво доцільно розглядати як складову частину регіональної політики України. Сучасна законодавча база забезпечує можливості використання потенціалу міжрегіональної співпраці для вирішення соціально-економічних проблем прикордонних регіонів. Однак вона потребує адаптації до стандартів ЄС і відповідного нормативно-правового врегулювання прав і обов'язків місцевих органів влади. Побудова матриці SWOT-аналізу допоможе органам місцевого самоврядування виявити слабкі та сильні сторони соціального партнерства України з державами-членами та країнами – кандидатами у члени ЄС, передбачити можливі загрози, труднощі цієї співпраці, а також визначити її потенціал і перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розкриття проблем та перспектив міжрегіонального співробітництва, у визначення прав й обов'язків суб'єктів соціального партнерства України з ЄС, принципів та форм державної підтримки транскордонної співпраці, її фінансових ресурсів зробили такі науковці-теоретики і вчені-практики, як В.М. Геєць, А.А. Гриценко, А.І. Даниленко, І.Ю. Єгоров, М.О. Кизим, Е.М. Лібанова [1], О.В. Макарова, Н.А. Мікула, І.В. Оdotюк, В.В. Толкованов [2]. Щодо подальших наукових розробок, їх практико-логічного значення принципово важливо застосувати інтегральні мультиагентні індекси та активніше використовувати інноваційні дослідницькі методи SWOT-, PEST-, SLEPT-, STEPLE-аналізу.

Постановка завдання. Мета статті – по-перше, розкрити основні напрями соціально-економічного співробітництва України з країнами-членами та державами – кандидатами у члени ЄС; по-друге, розробити SWOT-аналіз програм євроінтеграційної прикордонної співпраці України; по-третє, ідентифікувати слабкі та сильні позиції євроінтеграційного партнерства України, дослідити можливості та окреслити перспективи транснаціональної співпраці у прикордонних регіонах країн Східної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність в Україні 1 152 км сухопутного кордону з державами – членами ЄС: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, а також близько 1 000 км кордону з Молдовою, яка є асоційованим членом Євросоюзу, створює багато можливостей для розширення регіонального транснаціонального співробітництва у таких галузях, як освіта, туризм, охорона здоров'я, екологізація природокористування, соціальний захист, ринок праці та соціально-трудова відносина, місцеве самоврядування та адміністрування. Здебільшого прикордонні регіони України мають спільну історію, традиції, ділові зв'язки та особисті відносини зі своїми сусідами з країн Європейського Союзу. Для подальшого розвитку цих тісних зв'язків Україна підписала з державами Євросоюзу спеціальні операційні програми транскордонної співпраці на 2014–2020 рр., які були затверджені Європейською Комісією [3–5]. Програми соціального партнерства України з ЄС відкривають широкі можливості для бізнесу, соціальних та культурних транскордонних обмінів. Вони профінансовані майже на 1 млрд євро (рис. 1).

Можемо з точністю проаналізувати процес фінансування транскордонних програм соціального партнерства України з ЄС. Як бачимо з рис. 1, Інструмент європейського сусідства профінансований на 0,9 млрд євро.

Здійснений автором SWOT-аналіз цих програм допоможе ідентифікувати їхні сильні та слабкі сторони, виявити переваги і можливості, визначити проблеми й інструменти їх розв'язання (рис. 2).

SWOT-аналіз транскордонної програми «Польща – Білорусь – Україна 2014–2020»: ринок праці, освіта, медицина, культура, місцеве самоврядування, соціально-економічний розвиток.

Сильні сторони:

- розвиток електронної демократії, електронних петицій у контексті євроінтеграції;
- спільні навчання, тренінги з питань охорони здоров'я і безпеки трудових умов;
- законодавче закріплення принципу недискримінації щодо робітників неповної зайнятості;
- затвердження державних стандартів соціальних послуг;

Рис. 1. Допомога ЄС Україні

Джерело: узагальнено автором на основі даних [6; 7]

Рис. 2. SWOT-аналіз

Джерело: авторська розробка

– запровадження санкцій щодо порушення законодавства у сфері трипартизму та соціального діалогу;

– дуальна освіта, використання валідованих програм, програм електронного дистанційного навчання;

– виділення у бюджетах місцевих громад коштів для фінансування спільних програм;

– напрацювання та обмін досвідом конструктивної роботи.

Слабкі сторони:

– відсутність реальної децентралізації;

– обмеженість компетенцій органів місцевого самоврядування;

– низький кадровий рівень;

– безпека працівників гірничовидобувних підприємств із підземним і відкритим способом видобування;

– гігієна праці вагітних та породіль;

– зменшення інноваційних соціально-економічних проектів у рамках транскордонних програм співробітництва;

– соціально-економічна диференціація прикордонних областей;

– фіскально-митні бар'єри.

Можливості:

– розвиток шляхів сполучення і пошти, місцевої періодики та статистики;

– залучати напряму іноземні інвестиції;

– отримувати міжнародну технічну допомогу;

- трансформація нелегальної зайнятості;
- заборона на розірвання трудового договору в разі відмови працівнику на переведення з повної зайнятості на неповну;
- розвиток малого туристичного бізнесу, рибного господарства, сільських ремісництв, громадських робіт із благоустрою та озеленення територій;
- соціальне та культурне розмаїття.

Загрози:

- обмеження фінансових можливостей громад;
- подальший розвиток неформальної економіки та нелегальної зайнятості;
- недостатня безпека та охорона здоров'я у спільних робочих зонах;
- відсутність моніторингу небезпечних викидів діоксиду вуглецю, хімічних речовин та біологічних мутагенних ризиків;
- гальмування процесу створення соціально-економічних транскордонних кластерів;
- вади організації територіальними статистичними управліннями збору та належної обробки інформації, статистичних даних;
- ментальні відмінності у традиціях, способі мислення та сприйнятті реальності.

SWOT-аналіз транскордонної програми «Угорщина – Словаччина – Україна – Румунія 2014–2020»: соціальний захист та соціальне включення, розвиток сфери соціальних та культурних послуг, регулювання соціально-трудова відносин.

Сильні сторони:

- близькість прикордонних територій створює сприятливі умови для культурного взаємобміну і співробітництва;
- спільна культурна спадщина;
- наявність повної системи освітніх закладів у кожному прикордонному регіоні;
- кваліфіковані кадри, які працюють у сферах освіти, культури, спорту;
- існування системи соціальних послуг та охорони здоров'я по всій території Карпатського регіону.

Слабкі сторони:

- мовний бар'єр для розвитку транскордонних зв'язків;
- ментальний бар'єр для розвитку транскордонних зв'язків;
- слабкі зв'язки між культурними організаціями та асоціаціями;
- відмінності в адміністративній структурі між регіонами, що створює труднощі під час координації соціально-економічних та культурних заходів;
- поганий стан технічного оснащення лікувальних закладів;
- застаріла система соціального захисту.

Можливості:

- зростання рівня освітнього і культурного співробітництва;
- створення університетів надрегіонального значення;

- підвищення ефективності співробітництва між агентствами регіонального розвитку та громадськими організаціями;
- зростання кількості кваліфікованих кадрів;
- розвиток і поширення нових інформаційних технологій;
- зосередження значного потенціалу партнерів на національному і транскордонному рівнях.

Загрози:

- відмінності освітніх систем, систем охорони здоров'я і соціального захисту;
- нестача фінансових ресурсів;
- «відтік мізків» із Карпатського регіону;
- новий зовнішній кордон ЄС (із деякими країнами продовження візового режиму, бар'єри для культурного обміну);
- нестача знань та вмінь використання сучасних соціальних програм ЄС.

SWOT-аналіз транскордонної програми «Румунія – Молдова – Україна 2014–2020»: соціально-трудова відносини, освітні та медичні послуги, розвиток культурних та адміністративно-територіальних зв'язків.

Сильні сторони:

- близькість прикордонних територій створює сприятливі умови для розвитку спільної культури і співробітництва;
- існування повної системи освітніх закладів у кожному прикордонному регіоні;
- кваліфіковані кадри, які працюють у сфері освіти, культури і спорту;
- спільна культурна спадщина;
- наявність системи соціальних послуг та охорони здоров'я по всій території Карпатського регіону.

Слабкі сторони:

- застаріла система соціального захисту;
- незадовільний стан технічного оснащення лікувальних закладів;
- відмінності в адміністративній структурі між регіонами, що створює труднощі для координації соціальних та культурних заходів;
- слабкі зв'язки між культурними організаціями;
- ментальний та мовний бар'єри для розвитку прикордонних зв'язків.

Можливості:

- зосередження значного потенціалу партнерів на національному і транснаціональному рівнях;
- розвиток і поширення нових інформаційних технологій;
- зростання кількості кваліфікованих кадрів;
- підвищення ефективності співробітництва між регіональними адміністративними органами та громадськими організаціями;
- створення університетів, які працюють із використанням франчайзингових та валідованих програм (програми подвійних дипломів);
- зростання рівня освітнього і культурного співробітництва.

Сильні сторони:

- ❖ близькість прикордонних територій, невисокі затрати на робочу силу, етнічна та культурна різноманітність;
- ❖ висока якість людського капіталу, освіти та професійної кваліфікації населення;
- ❖ достатній рівень охоплення сучасними соціальними послугами прикордонних територій

Слабкі сторони:

- ❖ низький рівень доходів на душу населення;
- ❖ безробіття молоді, мовний бар'єр, застаріла система соціального захисту;
- ❖ інституційна несумісність, відмінності у місцевому адмініструванні

Можливості:

- ❖ інтеграція місцевих ринків праці, стримування трудової еміграції;
- ❖ доступність та вища якість освіти, транскордонна передача ноу-хау та професійних навичок;
- ❖ обмін досвідом у сфері самоврядування;
- ❖ розвиток громадянського суспільства

Загрози:

- ❖ структурна невідповідність національному ринку праці, маргіналізація певних груп населення;
- ❖ еміграція кваліфікованої молоді та «відтік мізків»;
- ❖ суперечності між локальними та національними інститутами соціального розвитку, соціальні конфлікти

Рис. 3. SWOT-аналіз євроінтеграційного прикордонного співробітництва України

Джерело: авторська розробка на основі даних [3–5]

Загрози:

- недостатні знання щодо використання європейських програм соціального розвитку;
- відмінності освітніх систем, а також систем охорони здоров'я і соціального захисту населення;
- обмеженість бюджетних коштів, кредитування та фінансування соціальних проєктів;
- «відтік мізків» із Карпатського регіону;
- новий зовнішній кордон ЄС – нові бар'єри для культурного обміну.

Вивчення матричних даних SWOT-аналізу (рис. 3) допомагає визначити основні переваги прикордонного співробітництва України з ЄС: вирівнювання умов соціально-економічного розвитку регіонів; кадрова та інфраструктурна підготовка України для розширення співробітництва з державами-членами та країнами – кандидатами у члени Євросоюзу; прискорення євроінтеграційних процесів; екологізація регіонального природокористування, поліпшення стану навколишнього середовища; співпраця у запобіганні і подоланні стихійних лих, техногенних катастроф; обмін досвідом та інформацією; співробітництво у гуманітарній і соціальній сферах, галузях освіти, спорту та охорони здоров'я; вирівнювання і поліпшення життєвих умов населення; створення єдиного соціально-

економічного простору; забезпечення правових, соціально-економічних та організаційних основ державності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У сучасних кризових умовах, викликаних пандемією COVID-19, фактично відбувається обнуління соціально-економічних досягнень за останні двадцять років і суспільство змушене буде повернутися до 1990-х років. На думку автора, економічна рецесія та криза виробництва будуть найглибшими за останні тридцять років, а далі на суспільство чекає криза соціальна. Щоб уникнути соціально-економічної катастрофи, голодних бунтів, криміналізації суспільства, робітничих страйків, мародерства та нового економічного майдану, уряди держав стоять перед дилемою, непростим вибором: інвестувати в економіку чи рятувати людей. Тобто гуманітарний, етичний складник у прийнятті стратегічних рішень займає важливе місце, стає надзвичайно актуальним. Багато європейських країн показують гідний приклад, вибираючи соціальний захист своїх громадян як головний пріоритет державної політики. Україні слід підготуватися, поки є час, до критичного сценарію розвитку подій та вжити необхідних заходів для підтримки своїх гро-

мадян, серед яких: створення антикризового бюджету, залучення іноземних інвестицій, боротьба з офшорами та уникненням оподаткування, припинення банківських спекуляцій, обмеження нелегальної міграції, збільшення відсотку на податок для великого бізнесу та надання податкових канікул малому і середньому бізнесу, зменшення відсотків по виплаті за іпотеку.

Матричний SWOT-аналіз євроінтеграційного прикордонного співробітництва України сприяв виявленню невикористаних можливостей та визначенню перспективних соціальних трендів. Пріоритетом у розвитку сучасної соціально-економічної політики можна назвати реалізацію таких заходів. По-перше, запровадження санкцій щодо порушення законодавства у сфері соціального діалогу та законодавче закріплення

принципу недискримінації щодо робітників неповної зайнятості. По-друге, затвердження мінімальних державних стандартів соціальних послуг та розвиток електронної демократії, електронних петицій. По-третє, уведення заборони на розірвання трудового договору у разі відмови працівнику на переведення з повної зайнятості на неповну; адресна та волонтерська допомога благодійних організацій незахищеним верствам населення; залучення безробітних за мінімальну заробітну плату до робіт із благоустрою країни. По-четверте, застосування гнучких форм зайнятості, вторинної зайнятості; стимулювання мобільності працівників із доплатою за освоєння нових спеціальностей; надання субсидій підприємствам за створення нових робочих місць і перепідготовку працівників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Геєць В.М. Інноваційна Україна – 2020 : національна доповідь. Київ : НАН України, 2015. 336 с.
2. Мікула Н.А. Толков анов В.В. Транскордонне співробітництво. Київ : Крамар, 2011. 289 с.
3. Poland – Belarus – Ukraine 2014–2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua> (дата звернення: 14.01.2021).
4. Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine 2014–2020. URL: <https://bukoda.gov.ua/page/group/693> (дата звернення: 14.01.2021).
5. Romania – Moldova – Ukraine 2014–2020. URL: <http://www.ro-ua-md.net/uk> (дата звернення: 14.01.2021).
6. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). URL: <https://www.ebrd.com/home> (дата звернення: 14.01.2021).
7. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 14.01.2021).

REFERENCES:

1. Ghejecz V.M. (2015) Innovacijna Ukrajinna 2020: nacionaljna dopovidj [Innovative Ukraine 2020: national report]. Kyiv: NAN Ukrajinu. (in Ukrainian)
2. Mikula N.A. Tolkovanov V.V. (2011) Transkordonne spivrobotnyctvo [Cross-border cooperation]. Kyiv: Kramar. (in Ukrainian)
3. «Poland-Belarus-Ukraine 2014-2020». Available at: <https://www.pbu2020.eu/ua> (accessed 14 January 2021).
4. «Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine 2014-2020». Available at: <https://bukoda.gov.ua/page/group/693> (accessed 14 January 2021).
5. «Romania-Moldova-Ukraine 2014-2020». Available at: <http://www.ro-ua-md.net/uk/> (accessed 14 January 2021).
6. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Available at: <https://www.ebrd.com/home> (accessed 14 January 2021).
7. European Commission. Available at: <https://ec.europa.eu> (accessed 14 January 2021).